

Rabobank

De afvalsector

De grondstoffenrotonde uitgelicht

Het succes van afvalpreventie, hergebruik en recycling brengt de Nederlandse afvalsector in de TOP-5 van Europese lidstaten.

Tegelijk zijn de volgende trends en ontwikkelingen zichtbaar in Nederland:

- *Het jaarlijkse afvalaanbod van ruim 60 miljoen ton neemt niet meer toe*
- *Recyclingsdoelstelling voor 2015 is met 3% verhoogd tot 83%*
- *Afval wordt vrijwel niet meer gestort, en dat wat niet meer gerecycled kan worden, is brandstof voor (duurzame) energie*
- *Het structurele aanbod van brandbaar afval zal – als 3% extra recycling in 2015 wordt gehaald – verder dalen, waardoor de overcapaciteit van Nederlandse afval energie centrales stijgt tot c. 2M Ton p.a.*
- *Afvalbedrijven – privaat en publiek - transformeren naar leveranciers van grondstoffen en (duurzame) energie*
- *De Overheid heeft de ambitie om Nederland zo goed mogelijk te positioneren op de grondstoffenrotonde, een internationale handelsplaats met groeikansen*

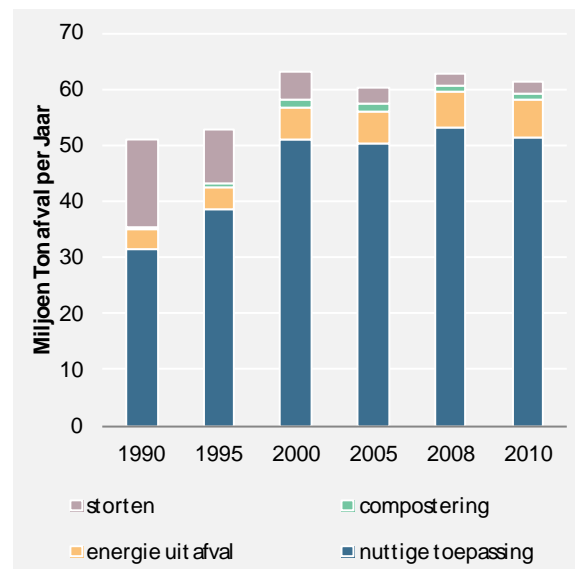
Binnen Nederland hebben overheid, publieke en private partijen elkaar nodig in de verdere transitie naar een duurzame grondstoffen- en energiemarkt. De vraag is hoe spelers hun concurrentie positie duurzaam kunnen versterken, waar precies de groeikansen liggen, en wie hierin het voortouw nemen. Vragen die de Rabobank in dit artikel beantwoordt met haar sectorvisie.

Nederland en Europa

In Europa komt jaarlijks 3 miljard ton afval vrij. Hiervan wordt 38% nuttig hergebruikt en 40% gaat naar de stortplaats. De gevolgen voor het milieu zijn nadelig: lucht-, water- en bodemvervuiling en de uitstoot van broeikasgassen. Vandaar dat de Europese Unie (EU) beleid heeft ingesteld om i) afvalpreventie, ii) hergebruik en iii) recycling en andere nuttige toepassing te stimuleren en de milieuschade terug te dringen.

Afvalverwerking in Nederland

(LAP2-plafond voor 2015: 68M Ton)

Bron: CBS, Agentschap NL, LAP2 en Rabobank International IKT

Binnen de EU loopt Nederland voorop met het terugwinnen van grondstoffen uit afval. Jaarlijks komt ongeveer 60 miljoen ton afval vrij, waaruit meer dan 80% materiaal wordt hergebruikt en 16% energie wordt teruggewonnen in AfvalEnergieCentrales (AECs). Het overige onbrandbaar afval gaat naar de stortplaats. Nederland behoort daarmee tot de TOP 5

van 27 EU-lidstaten, als het gaat om preventie, materiaal hergebruik en recycling, inclusief nuttige toepassing door energie terugwinning. Kan het nog beter en effectiever? Overheid en bedrijfsleven zijn het daarover eens: allereerst door meer preventie, en door benutting van de waarde uit afval via hergebruik en recycling.

De grondstoffenrotonde, een unieke kans voor Nederland?

Anderhalf jaar geleden introduceerde Tweede Kamerlid - Stientje van Veldhoven – het begrip van de grondstoffen-

rotonde: "Er 'rijden' afvalstromen de rotonde op en na verwerking verlaten ze die als grondstoffen om hun weg te vinden in producten." Dit met de gedachte om Nederland binnen de EU een voortrekkersrol te laten vervullen in terugdringing van grondstoffenschaarste en de milieuproblematiek.

Nederland beschikt namelijk over:

- kennis en expertise om uit afval grondstoffen terug te winnen;
- een uitstekende uitgangspositie als doorvoer- en distributieland;
- en 12 efficiënte AECs met een importbehoefte aan brandbaar afval.

De Nederlandse afvalsector is er klaar voor om een leidende rol te spelen in de grondstoffenrotonde. Met de brief "meer waarde uit afval" (2011) geeft Joop Atsma, staatssecretaris Ministerie Infrastructuur en Milieu (I&M) de doelen aan. Bijvoorbeeld 3% extra recycling (via bron- c.q. nascheiding) van onder andere verpakkingsafval, textiel, elektronica afval en organisch afval. Kortom, waar de milieudruk in het afvalbeheer moet verminderen en hoe de economie kan worden versterkt.

Er zijn nog wel een paar onbeantwoorde vragen: i) waar komt de financiering vandaan? Vanuit de afvalstoffenheffing en/of via producentenverantwoordelijkheid? ii) en wat gebeurt er als de doelen niet gehaald worden?

Hierin is het verpakkingenakkoord een eerste testcase: het bedrijfsleven heeft al getekend, maar VNG en de gemeenten laten eerst onderzoek doen naar de verdere verduurzaming van verpakkingen. De vraag is

duis niet of de grondstofrotonde er komt: hij is er al. Bijvoorbeeld voor afval- en grondstoffenstromen zoals staal, bouw- en sloopafval, hout, glas en plastics. De werkelijke vraag is, of afvalpreventie effectiever kan (producentenverantwoordelijkheid) en hoe andere en nieuwe afvalstromen verder te transformeren zijn naar een circulaire grondstoffeneconomie, en of Nederland daarin een leidende rol kan vervullen.

Zolang grondstoffenketens niet gesloten zijn en grondstoffen via afval verspild worden, liggen er naar de mening van de Rabobank kansen voor de afvalsector. Kansen die stap voor stap (haalbaarheid) en via intensievere samenwerking (innovatie) benut kunnen worden: Dit zal bijdragen aan een duurzamer samenleving en meer stabiliteit op de grondstoffenmarkt.

Consolidatie in de afvalsector gaat door

De Nederlandse afvalmarkt is in de afgelopen 20 jaar door goedwerkende regulering op een efficiënt niveau gekomen. In de jaren '90 lag het accent op "volume reductie" (terugdringen van het storten van afval). Tegelijkertijd nam de recycling toe van 60% naar c. 80% en werd fors geïnvesteerd in AECs. Het laatste decennium lag het accent op het investeren in efficiency verhoging in de hele keten. Dit alles om milieudoelen te halen en voor te sorteren op toekomstige doelstellingen (zie de "Atsma" brief). De uitdagingen zijn geleidelijk verschoven van het terugdringen van storten (jaren '90), via efficiënte(re) recycling en verwerking, naar optimalisatie aan het begin van de waardeketen. Een "bottom-up" beweging in de waardeketen, dus richting inzameling. In dit speelveld heeft de private sector het grootste marktaandeel (inzameling en recycling), terwijl de publieke bedrijven c. 70% van de afval(eind)verwerking voor haar rekening nemen.

Meer dan de helft van al het afval ontstaat in de private sector (bouwnijverheid, industrie en dienstensector) en wordt daar ook gerecycled. Private afvalbedrijven hebben daardoor het grootste marktaandeel, en ook de beste kansen om hun diensten te integreren. De grootste afvalbedrijven richten zich op het aanbieden van diensten voor de gehele keten: van inzameling, recycling en de verwerking. Naar de mening van de Rabobank liggen daar ook de groeikansen: i) bij de inzameling en

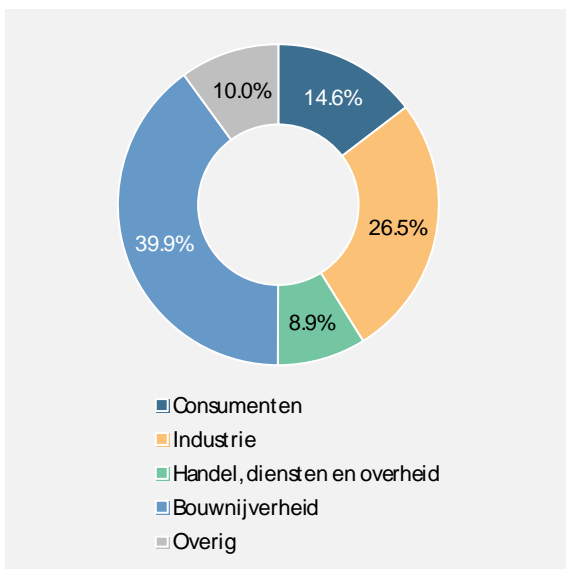
recycling, aan de “voorkant” van de waardeketen; ii) in het creëren van waarde uit afval. Hierin is schaalgrootte en slagkracht cruciaal, om optimaal in te kunnen spelen op de internationale markt van (teruggewonnen) grondstoffen. Rabobank acht daarom verdere schaalvergroting en consolidatie kansrijk teneinde kostenvoordelen te realiseren en volumes veilig te stellen.

Als gevolg van de structurele groei in recycling zal het volume dat voor eindverwerking overblijft afnemen. Hierdoor neemt de Nederlandse overcapaciteit naar verwachting ook toe. Spelers in de (eind)verwerking proberen dit tekort aan te vullen met afvalimport. Ook hierin is slagkracht te winnen, als eindverwerkers meer gezamenlijk gaan optreden.

Kortom, de afvalsector maakt een significante omslag naar het denken in - en creëren van - waarde uit afval. Dit vraagt meer investeringen en maatwerk in de publieke en private sfeer.

Afval in Nederland: Feiten en Cijfers

62,8 miljoen ton afval (2008) op de Nederlandse afvalmarkt

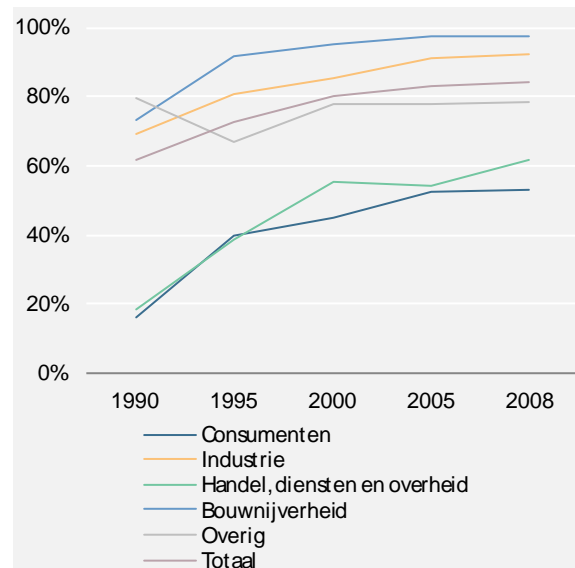

Bron: CBS / Cependium voor de leefomgeving

Nuttige toepassing is de afgelopen decennia van 60% naar 84% gestegen (zie de trendlijn “Totaal” in 2008). Waar zitten de uitdagingen om de recycling van het Nederlandse afval op een nog hoger peil te brengen?

% recycling per afvalcategorie

(% voorafgaand aan definitiewijziging Kaderrichtlijn)

Bron: CBS / Cependium voor de leefomgeving

Allereerst is het goed om vast te stellen dat de definities voor recycling in 2011 zijn aangepast in de kaderrichtlijn afvalstoffen en de wet milieubeheer. Volgens deze nieuwe definities bedraagt het percentage nuttige toepassing van 2008 geen 84% maar 96%. Belangrijkste wijziging is de R1-status van AECs. Hierdoor telt energie terugwinning met 16% mee in het percentage van 96%. Met de R1-status zijn Nederlandse AECs voorbereid op import en verwerking van buitenlands afval, om daarmee de verwerkingscapaciteit zo efficiënt en goed mogelijk te blijven benutten.

Hergebruik en recycling – het terugwinnen van materialen uit afval - komt sinds de invoering van de nieuwe definities in de kaderrichtlijn afval uit op 80%, in plaats van 84%. Gericht op 2015 is het doel gesteld om tenminste 83% materiaalhergebruik te bereiken. 3% meer dan 2008.

De materiaalwinst moet vooral komen uit een hoger hergebruik van afval van consumenten, handel, diensten en overheid. Dit betekent dat een deel van het afval dat nu nog naar AECs gaat – c. 1,5 Mton per jaar - in de toekomst via bron en nascheiding in de materiaalkringloop blijft circuleren.

Atsma: Meer waarde uit afval

In zijn brief “Meer waarde uit afval” geeft Atsma consequenties aan van 3% extra materiaalhergebruik in 2015 (ten opzichte van 2008):

- 1,5 tot 2 miljoen ton p.a afval extra materiaal hergebruik in plaats van naar de AEC;
- Hiervan is 1 tot 1,5 miljoen ton p.a afkomstig huishoudelijk afval (bron- en nascheiding).

De focus ligt op meer bron- en nascheiding van kunststof verpakkingen (+2%), textiel (+0,7%), elektronische apparatuur (0,3%), gft-afval en papier (+5 tot 10%), en grof huishoudelijk afval (+3%).

Inmiddels is er een onderhandelingsakkoord in de maak tussen het verpakkende bedrijfsleven, de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) en het Ministerie I&M. Dit akkoord geeft de hoofdlijnen aan voor de periode 2013 tot en met 2022, en voorziet in afspraken voor extra scheiding van de verpakkingsmaterialen glas, papier en karton, hout, metaal en kunststof.

Het bedrijfsleven zorgt voor een fonds dat toereikend is en geen beperking kent voor de hoeveelheid in te zamelen materiaal. Hierin verdient bronscheiding de voorkeur; nascheiding en andere vormen van scheiding zijn toegelaten, mits wordt voldaan aan de criteria uit de kaderrichtlijn wat betreft uitvoerbaarheid op technisch, milieu- en economisch gebied.

Is het overschot aan verbrandingscapaciteit blijvend?

In Nederland staat momenteel 7,5 miljoen ton AEC-capaciteit opgesteld. Het landelijk aanbod bedraagt ongeveer 6,5 miljoen ton. Om het overschot aan verwerkingscapaciteit zo efficiënt mogelijk te benutten importeren diverse afvalbedrijven afval uit andere EU-lidstaten (300 kilo ton in 2011) en worden Nederlandse stortplaatsen afgegraven (350 kilo ton in 2011)¹. Het is echter de vraag of daarmee het capaciteitsoverschot in de toekomst volledig gecompenseerd kan worden. Verwachte effecten van toenemende recycling laten namelijk een verdere daling zien van het aanbod brandbaar afval tot 5 - 5,5 miljoen ton in 2015.

Met andere woorden het ziet er naar uit dat het capaciteitsoverschot van AECs in Nederland blijvend is, en aanleiding geeft om verwerkingscapaciteit af te

bouwen. Vooralsnog lijkt dit niet aan de orde: uit recente bronnen is namelijk af te leiden dat:

- De afvalimport vanuit de UK in 2011 is verviervoudigd ten opzichte van 2010;
- Nu al 1,2 miljoen ton via export vergunningen vanuit de UK naar Nederlandse AECs gaat;
- En dat een aantal afvalverwerkende bedrijven actief in de UK hoogcalorisch afval (zogenaamd refuse derived fuel, RDF) contracteert voor export naar Nederland.

Hoeveel afval gaat de komende jaren over de grondstoffenrotonde?

Het Landelijk Afvalstoffen Plan van 2010 (Lap2) heeft in een viertal scenario's een prognose afgegeven voor de verwachte hoeveelheid afval. Het beleidsscenario "Strong Europe" voorziet in 2015 een landelijk aanbod van maximaal 68 Mton en in 2021 maximaal 73 Mton.

De vraag is of het afvalaanbod zich ook ontwikkelt volgens het Lap2 beleidsscenario. De huidige situatie binnen de EU laat geen "Strong Europe" zien als het gaat om economische groei. Tussen 2008 en 2011 is het bruto binnenlands product (BBP) cumulatief met 1% gestegen, terwijl het beleidsscenario rekent met een jaarlijkse BBP index van 1,2%. Bovendien is de groei van het totale afvalaanbod in Nederland de afgelopen jaren gemiddeld 2% lager dan de groei van het BBP.

Cijfers van Agentschap NL geven aan dat sinds 2008 het totale aanbod afval is afgenomen van 62,8 Mton (2008) tot 61,3 Mton (2010). Deze neerwaartse trend is ook zichtbaar in de afvalcijfers van de Werkgroep Afval Registratie (WAR) van Agentschap NL. Vanaf 2000 ging jaarlijks circa 3% minder afval naar de (eind)verwerking.

Kansen en bedreigingen?

In Nederland is fors geïnvesteerd in de infrastructuur van afvalpreventie, hergebruik, recycling en (eind)verwerking.

De lineaire economie – verspilling van grondstoffen bij winning en productie en vervuiling in de afvalfase – bevindt zich in een stevig ombuigingsproces en is op weg naar een circulaire economie. De sterkte van de Nederlandse afvalverwerkinginfrastructuur heeft ook een zwakke kant: hoe succesvoller de circulaire

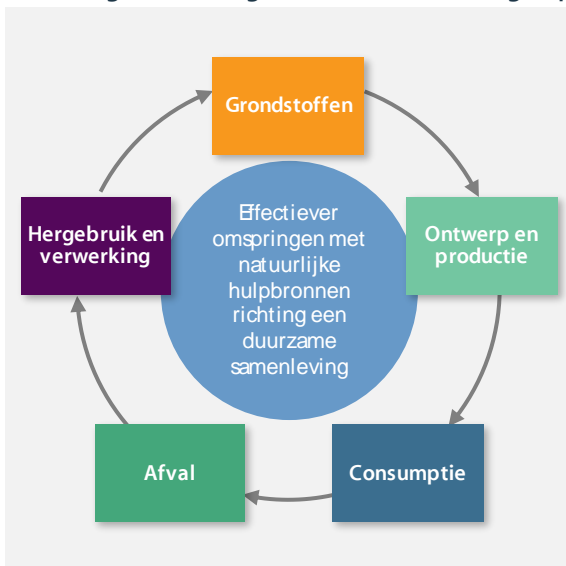
¹ bron Werkgroep Afval Registratie, WAR 2012

economie inspringt op het Nederlands afval, des te minder afval vrijkomt voor verwerking in de AECs. Hierdoor lijkt het capaciteitsoverschot over een paar jaar verder toe te nemen tot meer dan 2 miljoen ton p.a.

Import van afval uit EU-lidstaten waar relatief veel wordt gestort biedt de Nederlandse afvalsector een meerledige kans:

- (1) Nederland helpt – via de grondstoffenrotonde - andere EU-landen vooruit in de ontwikkeling van de circulaire economie
- (2) op de Nederlandse markt neemt de concurrentie druk tussen de recyclingsector en de AECs af
- (3) groeikansen in recycling nemen toe door schaalvergroting en een gunstiger economy of scale, zeker als bedrijven nog meer gaan samenwerken en producenten en recyclingbedrijven elkaars waardeketen versterken in binnen en buitenland.

Efficiënt gebruik van grondstoffen in de kringloop

Bron: Rabobank International IKT

Meerwaarde uit Afval – enkele voorbeelden

Het platform kennisplatform Duurzaam Grondstoffenbeheer noemt enkele sprekende voorbeelden van hergebruik en recycling!

Hout wordt tegenwoordig niet meer als alternatieve brandstof verbrand maar als spaanplaat ingezet. Ook

spaanplaat, geveerd en gelakt hout wordt afgevoerd naar spaanplaatfabrikanten in Duitsland en in Italië. Vanuit Roosendaal bijvoorbeeld wordt zo'n 200 tot 250.000 ton hout per jaar per trein naar de spaanplaatindustrie vervoerd.

Beton krijgt een nieuw leven! Momenteel hebben praktijkexperimenten aangetoond dat oud beton weer gedeeltelijk in nieuw beton kan worden ingezet, zonder verlies aan kwaliteit. Momenteel is het gangbaar om beton als puingranulaat voor de wegenbouw af te zetten. Recycling van beton brengt meer op dan inzet als puingranulaat.

In Soerendonk heeft het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven met een experiment spectaculaire resultaten waargenomen in gescheiden inzameling. Door een andere, zeer gemaksvriendelijke, vorm van gescheiden inzameling is de hoeveelheid restafval van 173 kg per persoon per jaar terug naar slechts 7 kg. Zelfde spectaculaire resultaten werden waargenomen in de gemeente Horst aan de Maas. Er is dus nog veel te winnen met betrekking tot de inzameling van recyclebaar materiaal.

Conclusies

In Nederland wordt afval circa 80% gerecycled. Een prestatie die Nederland brengt in de TOP 5 van best presterende EU-lidstaten.

Ook de resterende 20% staat in de schijnwerpers voor materiaalhergebruik. Atsma heeft hiervoor beleid ontwikkeld, waardoor steeds minder afval verbrand c.q. gestort hoeft te worden.

Tegelijkertijd is - na een jarenlang tekort aan AEC-capaciteit – een capaciteitoverschot ontstaan. Enerzijds vanwege afnemende afvalproductie, en anderzijds door meer recycling en de komst van recent ontwikkelde AEC-capaciteit.

Het capaciteitoverschot zal waarschijnlijk toenemen tot ongeveer 2 miljoen ton p.a in 2015. Hierdoor kan Nederland binnen de EU meer afval importeren en opwerken naar grondstoffen en energie: met behulp van de Grondstoffenrotonde.

Afhankelijk van het succes van afvalimport is - vroeg of laat een sanering van overtollige AEC-capaciteit niet uit te sluiten. De marktwerking zal daarin leidend zijn.

Meer weten

Dit themabericht is gebaseerd op een uitgebreide studie van de Rabobank naar Nederlandse afvalsector. Voorbeelden van grondstoffenhergebruik en – recycling zijn aangeleverd door het kennisplatform duurzaam grondstoffenbeheer (TUDelft – Ir. J.H. Welink). Voor meer informatie over de studie kunt u contact opnemen met uw relatiemanager van de Rabobank, of met de opsteller van dit artikel.

Contactgegevens

Ronald de Vries, Industry analyst, Rabobank International
030 7123170
ronald.de.vries@rabobank.com